existente în epocă, între trăsăturile care ţin de vechea limbă literară şi tendinţele inovatoare la care el a fost receptiv în mare măsură.

Rezultat în urma cercetărilor colective finanţate printr-un grant CNCSIS, volumul de faţă reprezintă o analiză complexă şi originală a unor texte româneşti mai puţin cunoscute, afirmîndu-şi astfel meritul unor contribuţii remarcabile la mai buna cunoaştere a vechiului scris românesc.

Andreea-Giorgiana Marcu
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi

GHEORGHE CHIVU, *Vechi texte româneşti Contribuţii filologice şi lingvistice*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2015, 310 p.

Volumul în discuţie împreunează studii elaborate de către autor în decursul cîtorva decenii de activitate ştiinţifică, fiind totodată o crestomaţie care articulează tematic preocupările acestuia în domeniile lingvisticii istorice şi filologiei româneşti. Cele treizeci și opt de texte sînt reunite în două părți intitulate, fără artificiu retoric, *Contribuții filologice* (șaisprezece, p. 7-143) și *Contribuții lingvistice* (douăzeci și două, p. 145-304).

Fiecare dintre chestiunile abordate a avut, în momentul publicării rezultatelor cercetării ei, o deosebită importanță pentru completarea cunoașterii de tip filologic – în sens științific larg – despre un anumit text sau miscelaneu. Fiecare s-a constituit într-un element activ în cadrul unui context (deschis, nu de puține ori, cu multă vreme în urmă) a cărui dinamică putea însemna deopotrivă reluarea unor cazuri insuficient analizate, argumentarea unor puncte de vedere diferite de ale predecesorilor, polemica elegantă cu cercetători contemporani, investigarea în primă instanță a unei probleme, recunoașterea unei limitări impuse de moment ori sugerarea necesarelor analize viitoare. Prin republicarea lor, niciunul dintre studii nu își pierde contextul originar (v. în acest sens și precizarea autorului că „[n]u au fost făcute însă niciun fel de actualizări bibliografice, pentru a nu altera relevanța observațiilor pentru momentul publicării studiilor", p. 6), dar împreună își creează un context nou, suplimentar, ce pune în lumină o viziune corectă asupra evoluției limbii şi culturii române din punct de vedere lingvistic, textologic, traductologic, stilistic, al formării vechii norme literare româneşti şi a variantelor ei, apoi din punct de vedere filologic şi cultural.

Efectul acesta este asigurat de opțiunea organizării materialului în funcție de cronologia manuscriselor și tipăriturilor cercetate, în fiecare din cele două secțiuni: de la studiile care vizează aspecte legate de codicele miscelanee ale secolelor al XVI-lea și al XVII-lea (v. *Observații filologice pe marginea unui text din* Codicele Sturdzan, p. 17-22; *Un* Tatăl nostru *maghiar scris cu litere chirilice*,

BDD-R213 © 2015 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.90 (2026-11-13 14:50:20 UTC)

p. 42-46; *Considerații filologice asupra unui text din* Codicele Todorescu, p. 36-41), pînă la cele despre lucrări laice ale secolului al XVIII-lea (v. *Un dicționar puțin cunoscut:* Lexicon compendiarum Latino-Valachicum, p. 97-103; Institutiones linguae Valachicae, *prima gramatică românească scrisă în limba latină*, p. 104-111; *Două lexicoane bănățene din prima jumătate a secolului al XVIII-lea*, p. 124-139; sau *Versuri satirice cu pretext medical din prima jumătate a secolului al XVIII-lea*, p. 140-143). Tot astfel, în partea a doua se succed articole inovatoare despre cîteva probleme ale limbii și scrisul românesc începînd din secolul al XVI-lea (v. *Observații asupra vocativului în* -lor *în secolul al XVI-lea*, p. 147-157; *Alternanța* Ѫ ~ ѧ *în textele vechi românești*, p. 158-162), pînă spre sfîrșitul epocii vechi a românei literare (v. Cei doi excessuri a amerii, *o „istoriolă" romantică într-un calendar de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea*, p. 279-292; *Prima listă de plante și începuturile terminologiei botanice românești*, p. 293-297; *Paul Iorgovici și normele limbii române literare moderne*, p. 298-304).

O înșiruire a tuturor studiilor antologate nu-şi are rostul în prezenta recenzie; reținem însă, alături de cele menționate mai sus, lucrări care au adus în atenția cercetătorilor români „copii anterior necunoscute efectuate după *Pravila* lui Coresi, respectiv după *Palia de la Orăștie*" (p. 5; v. *Un text românesc inedit în* Codex Sturdzanus*:* Pravila sfinților părinți *(fragment)*, p. 9-16; Carte despre ruditu lumii – *o copie transilvăneană din* Palia de la Orăștie, p. 90-96), „un apocrif din prima jumătate a veacului al XVII-lea, considerat pierdut imediat după ce Nicolae Iorga îi semnalase existența" (p. 5; v. *Date noi despre* Apocriful Iorga, p. 23-35), scrieri păstrate în biblioteci din străinătate și, de aceea, greu accesibile (v. *Manuscrisul* Marsigli 61. *Ipoteze privind paternitatea primului lexicon geografic italo-român*, p. 65-70; *O versiune bănățeană a* Visurilor lui Mamer, p. 82-89) etc.

Cei ce studiază limba şi cultura română veche sau se preocupă în mod special de vechile texte româneşti știu deja că scrierile care compun volumul de față sînt contributorii sau fundamentale pentru corecta înțelegere a unui întreg complex de fenomene de natură lingvistică și culturală, din cadrul unei epoci-cheie din devenirea civilizației românești, așadar indispensabile cercetătorilor sferei de care aparțin ele. Firesc și inevitabil, substanța lor a fost asimilată de științele lingvisticii istorice și ale filologiei și valorificată în scrierile autorilor minuțioși, care înțeleg ei înșiși modalităţile reale de desfăşurarea a complexului proces de cercetare și cunoaștere academică. Cu toate acestea, în mod hotărît, lucrarea este un decisiv pas înainte.

Această calitate derivă, deopotrivă, din ceea ce oferă volumul ca obiect științific încheiat și din cea ce lasă a fi dedus din el ca proces al investigării științifice și ca atitudine a cercetătorului. În primă instanță, *Vechi texte româneşti. Contribuţii filologice şi lingvistice* are meritul evident de a grupa tematic un material ce decurge din preocupările unui om de știință, lingvist şi filolog, care și-

BDD-R213 © 2015 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.90 (2026-11-13 14:50:20 UTC)

a canalizat eforturile pe ramurile şi subramurile unui domeniu riguros determinat, înspre formularea unor răspunsuri obiective la întrebări specifice.

Desigur, întrucît ediţia reproduce textele care marchează evoluţia şi concretizarea unor preocupări înşirate de-a lungul mai multor ani şi variate ca obiect, amplitudine, profunzime etc., meritul pare a purta în sine germenele unei carenţe, date de faptul că autorul alege să editeze textele fără a le aduce conţinutul la zi, adică fără a îngloba cunoştinţele şi clarificările între timp apărute în domeniu – nici pe cele proprii (măsura lor se evidențiază cel mai bine în ediţiile critice ale cîtorva dintre scrierile vechi a căror problematică este expusă în articolele volumului de față: *Codex Sturdzanus*, București, Editura Academiei Române, 1993; ***Dictionarium valachico-latinum***. *Primul dicţionar al limbii române*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2008; ***Institutiones linguae valachicae.*** *Prima gramatică a limbii române scrisă în limba latină*, București, Editura Academiei Române, 2001), nici pe cele ale puţinilor truditori ai domeniului. Totuşi, oricît de ademenit ar fi sufletul de acest gînd, mintea ne spune că o astfel de aducere la zi – care, practic, ar fi reprezentat elaborarea unei noi lucrări – nu pare a fi fost împiedicată de neajunsurile cărora le sîntem cu toţii supuşi ca fiinţe tributare Timpului, ci reflectă concepția riguroasă a filologului legat de respectul pentru text și pentru ceea ce a putut reprezenta acesta în evoluția cunoașterii, la un moment dat. Rolul identificării și înțelegerii relațiilor pe care respectivul text le dezvoltă cu altele, într-o apropiere mai mult sau mai puțin imediată temporal sau ideatic, îi revine exclusiv cititorului competent.

Observînd subiectele separate ale textelor, modalitatea în care se coordonează acestea, rezultantele funcţionale ale întregii structuri, devine limpede că intenţia principală a autorului nu a fost de a realiza o simplă adunare laolaltă a unor studii prețuite, avînd o temă comună şi de-a lungul vremii elaborate. În chipul unui cercetător veritabil, autorul s-a supus tipului de considerent, familiar filologului şi lingvistului diacronist, care pune mai presus de orice judecata operată și emisă după parcurgerea procesului genuin, negrevat de ulterioare intervenţii. Textul, chiar dacă este purtătorul unui adevăr științific emendabil într-un alt moment și într-o altă lumină, este, prin calitatea documentării, acurateţea prelucrării datelor, structurarea nivelului argumentativ şi prin limpezimea expunerii, unul perfect, expus ca atare.

În felul acesta, cititorul beneficiază de sprijinul călăuzitor al profesorului, care îl ajută să mistuie un parcurs complex, purtîndu-l în ore pe un drum construit în decenii. Operînd deliberat din această perspectivă, care acordă o înţelegere superioară cantitativ şi calitativ celei date de o altă concepţie asupra unei antologii (în măsură, eventual, să schițeze un parcurs bio-bibliografic al autorului, dar care face din obiectul său de studiu personaj secundar), cercetătorul şi profesorul Gheorghe Chivu oferă ediția *Vechi texte româneşti. Contribuţii filologice şi lingvistice* ca obiect apt să ilustreze prin sine şi în deplină transparenţă modalitatea

BDD-R213 © 2015 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.90 (2026-11-13 14:50:20 UTC)

naturală în care se desfășoară un autentic proces de cercetare, în severă conformitate cu un plan a cărui elaborare este orientată de discernămîntul ancorat într-o profundă reflecţie asupra domeniului și a problematicii sale. Recunoscînd în volum această a doua instanță, lectorul tînăr nu doar recuperează comod o informație, ci dobîndește un principiu de lucru individualizat prin acribie, rigoare, obiectivitate, considerație față de opinii exprimate anterior (a căror valoare informativă este declarată o dată în plus prin menționarea autorilor într-un *Indice de autori* sinoptic, p. 305-309) și fermitate justificată de convergența faptelor cunoscute și descoperite în textul cercetat. Acesta i se impune cu atît mai ușor cu cît îi apare ca ubicuu, purtător al rutinei fecunde (niciunul dintre studii nu se aventurează pe tărîmul speculațiilor eventual captivante dar sigur sterile) și eficient în persuadarea cititorului să accepte punctul de vedere susținut de cercetător, despre – bunăoară – datarea, localizarea, filiația sau paternitatea scrierilor, despre încadrarea culturală și importanța lor în istoria unui domeniu sau a unei variante funcționale a românei literare. Chiar dacă, în cursul propriilor investigații, un altul va prefera, nu mai puțin întemeiat, moștenind valorile unei alte școli de gîndire, alte sisteme teoretice și alte instrumente de cernere a informației științifice, liniile directoare și ordonatoare rămîn – trebuie să rămînă! – aceleași.

*

Antologia *Vechi texte româneşti Contribuţii filologice şi lingvistice* aparţine unuia dintre cei mai de seamă şi reprezentativi diacronişti contemporani, ale cărui larg recunoscute strădanii ştiinţifice sunt dedicate observării, înţelegerii, lămuririi şi explicării problematicii unui domeniu bine delimitat şi extrem de pretenţios şi solicitant. Tot acest efort a avut ca încheiere, precum lesne se poate observa, nu doar clarificarea multor aspecte care ţin de componenta concretă, pozitivă, aplicată a domeniului, ci şi înţelegerea şi scoaterea la iveală a multor tipuri de comportamente cultural-lingvistice, dezvăluirea unor căi de evoluţie a limbii.

Gruparea tuturor acestor texte într-un întreg dotat cu atributele exemplarităţii, ale modelului viu, cu capacitatea de a oferi înţelegerea unei realităţi complexe şi de a stimula reflecţia în continuare, are totodată darul de a oferi atît imaginea anevoioaselor frămîntări ale unei limbi şi ale unei culturi care îşi croieşte în timp coerenţa, cît şi pe aceea a cercetătorului şi profesorului care îşi află echilibrele în tumultuoasa trudă de înţelegere a unui obiect ştiinţific şi a unei realităţi avînd dinamica minţii şi a spiritualităţii umane.

Adina Chirilă
Universitatea de Vest din Timişoara
Alexandru Gafton
Universitatea „Alxandru Ioan Cuza” din Iaşi

BDD-R213 © 2015 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.90 (2026-11-13 14:50:20 UTC)